

KRONIKA NAUKOWA

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.12.01.15>

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. *Powstanie styczniowe – odniesienia, interpretacje, pamięć*, Kraków–Małogoszcz, 21–22 lutego 2013 r.

Obchody rocznic narodowych odgrywały i nadal odgrywają ważną rolę w kształtowaniu oraz utrwalaniu narodowej tożsamości. W polskim kalendarzu owych historycznych jubileuszy trwale miejsce zajmuje powstanie styczniowe. Związane z nim wydarzenia, owiane aurą mitów i patriotycznych legend, stanowią przedmiot zainteresowania „zmagających się z nimi” historyków. Ich głosy czy refleksje ze szczególnie żywym społecznym rezonansem spotykały się w czasie organizowania rocznicowych uroczystości. Słyszalne pozostają one także za sprawą naukowych sesji urządzanych w związku z przypadającą na rok 2013 sto pięćdziesiątą rocznicą wybuchu styczniowej insurekcji. Jako jedni z pierwszych zadanie to podjęli krakowscy akademicy, którzy kontynuując tradycję galicyjskich, ogólnonarodowych obchodów starali się skorelować datę rozpoczęcia powstania (22 stycznia) oraz jednej z jego największych i najbardziej krwawych potyczek – rozegranej pod Małogoszczem (23 lutego), z terminem konferencji. Przygotowywana pod honorowym patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego i pod auspicjami naukowych środowisk Krakowa reprezentowanych przez Instytut Historii UJ oraz Polską Akademię Umiejętności przy współpracy z lokalnymi władzami Małogoszcza, a także Towarzystwem Wydawniczym „Historia Jagiellonica” stworzyła okazję zaprezentowania przez uczestników konferencji ich studiów, w większości opublikowanych w okolicznościowym wydawnictwie. Współinicjatorem tych przedsięwzięć, opatrzonych wspólnym tytułem *Powstanie styczniowe – odniesienia, interpretacje, pamięć*, był dr Tomasz Kargol, autor wstępu i redaktor książki, zaangażowany również w organizacyjną

stronę spotkania zaproszonych do udziału w nim historyków reprezentujących uniwersyteckie ośrodki Krakowa, Warszawy, Gdańska, Torunia, Łodzi, Lublina, Wrocławia i Lwowa.

Zgodnie z zamysłem organizatorów obrady toczyły się w dwóch miejscach: pierwszego dnia w zabytkowej auli Collegium Maius; następnego zaś w siedzibie władz miejskich w Małogoszczu, w pobliżu pola powstańczych potyczek (do drugiej z nich doszło 16 września). Ta symbolika spotkania świata nauki i lokalnych społeczności złączonych narodową pamięcią i tradycją przekraczająca dawne zaborowe granice, przewijała się w wystąpieniach otwierających konferencję. Jej inauguracji dokonali: prof. dr hab. med. Wojciech Nowak – rektor UJ; prof. dr hab. Andrzej Białas – prezes PAU oraz Jan Głogowski – burmistrz Małogoszcza. Uroczystą część sesji zamknęto prezentacją wspomnianej wcześniej publikacji, po czym przystąpiono do realizacji zapowiedzianego programu. W jego ramach wygłoszono 19 referatów przedstawianych w trzech grupach tematycznych określonych tytułem konferencji.

W pierwszej z nich – pod hasłem: *odniesienia* – uwagę koncentrowano wokół postaw różnych narodowości i społeczności wobec powstania styczniowego. O problemach Polaków i Rusinów *gente Rutheni, natione Poloni* w Galicji mówił doc. dr Marian Mudryj (Lwów) podkreślając, że powstanie miało niejednoznaczny wpływ na świadomość oraz wzajemne relacje przedstawicieli tych środowisk. Z kolei dr hab. Joanna Wojdon (Wrocław) dokonała interesującej analizy treści zawartych we współczesnych rosyjskich podręcznikach historii, w których kwestie polskiej insurekcji ukazywane bywają w często rozbieżny sposób, swoje rozważania zakończyła pytaniem badawczym: czy w polskich podręcznikach znaleźć można rosyjski kontekst działań powstańczych? Do ich oceny i przebiegu odnosiło się wystąpienie dr hab. Krzysztofa K. Daszyka (Kraków) zatytułowane: *Stanisława Koźmiana „Rzecz o roku 1863”* jako (nowe) polityczne *credo* „szkoły stańczykowskiej”. Z ciekawymi uwagami autora, poszerzonymi o przywoływane diagnozy polityczne Tadeusza Romanowicza, korespondowały kolejne referaty przybliżające oceny Stycznia widziane z perspektywy indywidualnych oraz zbiorowych doświadczeń i poglądów. Tematyce tej wystąpienia poświęcili: dr Andrzej Synowiec (Kraków) *Powstanie styczniowe w spuściźnie piśmienniczej Rafała Kalinowskiego*, dr Janusz Pezda (Kraków) *Powstanie styczniowe w zbiorach Biblioteki Książąt Czarotoryskich w Krakowie*, prof. dr hab. Halina Florkowska-Francić (Kraków), *Upamiętniania powstań narodowych na emigracji* oraz dr

hab. Henryk Słoczyński (Kraków), który w kończącym pierwszy dzień obrad referacie omówił *Wpływ powstania styczniowego na myśl Józefa Szujskiego*. Po ożywionej dyskusji, licznie zgromadzeni uczestnicy krakowskiego spotkania zwiedzili gmach Collegium Maius.

Kolejne referaty wygłaszane były w Małogoszczu. Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Tadeusz Stegner (Gdańsk), który charakteryzując społeczność ewangelicką Królestwa Polskiego odniósł się do intrygujących problemów tożsamości narodowej i procesów polonizacyjnych. Zagadnienia te współbrzmiały z tematem podjętym przez prof. dr. hab. Tomasza Gąsowskiego (Kraków), skupionym wokół przemian, jakie nastąpiły w postawach ludności żydowskiej na ziemiach polskich. Doktor hab. Michał Baczkowski, prof. UJ w tonie naruszającym stereotypy przedstawił losy powstańców styczniowych w armii austriackiej, opisując ludzi uwikłanych w ówczesne stosunki polsko-włoskie. Dylematy towarzyszące kształtowaniu wzorców zachowań w czasie insurekcji narodowej i w latach po jej upadku znalazły również odbicie w referacie dr. Henryka Bałabucha (Lublin) podnoszącego na przykładzie losów Józefa A. Miniszewskiego, problem granic wolności słowa w okresie społecznych napięć.

Na pograniczu referatów zgrupowanych pod hasłem *odniesienia* i kolejną ich grupą z serii *interpretacje*, sytuował się temat wystąpienia prof. dr. hab. Antoniego Cetnarowicza (Kraków) *Chorwacki ruch narodowy w Dalmacji wobec powstania styczniowego*. Autor ukazał obraz powstańców przybierający w oczach Słowian południowych różne barwy i odcienie. Po zapoznaniu się z nim uczestnicy konferencji wysłuchali tekstu dr. Adama Buławy (Warszawa), poświęconego sylwetkom biograficznym samodzielnych dowódców oddziałów zbrojnych (od odzyskania niepodległości w 1918 r. aż po dzień dzisiejszy). W kręgu biografistyki pozostali też dzięki omówieniu przez prof. dr. hab. Eugeniusza Koko (Gdańsk) roli powstania styczniowego w życiu, twórczości i działalności Franciszka Rawity-Gawrońskiego. Sesję *interpretacje* zamykało wystąpienie dr. Eweliny M. Kostrzewskiej (Łódź) *Ojczyzna moja miłość. Kobiety o powstaniu styczniowym (1864–1914)*, w którym doświadczenia insurekcji w ich kobiecej odsłonie przeplatały się z pamięcią o niej.

Pierwszy referat z cyklu *pamięć* zaprezentował dr hab. Aleksander Smoliński, prof. UMK (Toruń). Zajawszy się problemem tradycji, osią rozważań uczynił *Mundury weteranów powstania styczniowego w okresie II Rzeczypospolitej*. Ze środowiskiem wete-

ranów związany był także Kazimierz Frycz, bohater referatu prof. dr hab. Lidii Kuchtowny (PAN, Warszawa), ukazany w świetle swej pamiętnikarsko-wspomnieniowej twórczości. Na nagrobku Frycza, zmarłego w 1922 r., umieszczono inskrypcję: „obywatel ziemski, żołnierz 1863 roku”. Przedstawicielem ziemiaństwa był również Stanisław Borkowski spod Małogoszcza, którego poglądy na powstanie zreferował prof. dr hab. Wiesław Caban (Kielce).

Pozostając w klimatach konferencji, ostatni referat przewidziany programem, zatytułowany *Małogoszcz 1863 – doświadczenie i pamięć*, przedstawił dr hab. Krzysztof Ślusarek (Kraków). Prezentując go licznemu gronu mieszkańców mówił o dramacie ich miasta splecionym z losami powstańców, których mogiły pozostają wpisane w zbiorową pamięć lokalnej społeczności. Patriotyczne legendy i rytuały rocznicowych obchodów nie zawsze przy tym – zdaniem referenta – uwzględniają dramaturgię sytuacji, w której z równą determinacją walczyli przeciwko sobie polscy dowódcy w powstańczych i rosyjskich mundurach. Na ten wątek pojawiający się w referatach w różnych konfiguracjach, zwracał też uwagę profesor Jerzy W. Borejsza. W słowie wstępnym poprzedzającym opublikowane teksty wystąpień stwierdzał, że nie są one „festiwalem powtórek tekstów już znanych. Jedne służą poszerzaniu naszej wiedzy problemowej, inne faktograficznej”.

Jako wyraz współbrzmienia naukowych oraz rocznicowych aspektów konferencji postrzegać można uzupełnienie jej programu o zorganizowane w Małogoszczu imprezy towarzyszące: wycieczkę po ziemi jędrzejowskiej (23 lutego); zjazd turystyczny „Po małogoskiej ziemi” oraz koncert Reprezentacyjnego Zespołu Artystycznego Wojska Polskiego (24 lutego).

EWELINA MARIA KOSTRZEWSKA
UNIwersytet Łódzki*

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski XIX wieku.